

UNIVERSITATEA BABEȘ-BOLYAI, CLUJ-NAPOCA
FACULTATEA DE ISTORIE ȘI FILOSOFIE
ȘCOALA DOCTORALĂ STUDII DE POPULAȚIE ȘI ISTORIA MINORITĂȚILOR

TEZĂ DE DOCTORAT

***PARADIGMA VRĂJITORIEI ÎN CONTEXT COMUNIST.
CONTURAREA UNEI SUBCULTURI AFLATE ÎNTRE ILEGALITATE ȘI
TOLERARE.***

Conducător științific:

Lector. C.S.II dr. Marius Eppel

Candidat:

Motoceanu Sorina Roxana

Cluj-Napoca

2025

CUPRINS:

Introducere.....	30
CAPITOLUL I: Demersuri legislative contra vrăjitoriei și șarlataniei în societatea românească.	
I.a. Evoluția cadrului legislativ privind practicile magice în secolele XVIII - XX.....	45
I.b. Comunismul și ateismul științific.....	61
I.c. Studiu de caz – preot Zamisnicu Dumitru.....	67
CAPITOLUL II: Vrăjitoria și practicile magice în legislația ecleziastică ortodoxă.	
II.a. Biserica și vrăjitoria	77
II.b. Studiu de caz: preotul E.M.....	91
II.c. Societatea rurală din arealul Transilvan între prescripțiile Bisericii și practicile magice.....	109
II.d. Dracul în mentalul rural.....	130
II.e. Atitudini în fața morții. Vizita unei necromante în satul Luncoi.....	139
CAPITOLUL III:	
III.a. Magia din perspectiva șarlataniei și a escrocheriei.....	151
III.b. Portretul escrocului.....	156
III.c. Tipologia victimei.....	167
CAPITOLUL IV:	
IV.a. Magia în cultura romani.....	180
IV.b. Folclorul rom.....	187
CONCLUZII.....	195
BIBLIOGRAFIE.....	204
ANEXE.....	234

Cuvinte cheie:(magie, comunism, vrăjitorie, practici magice, istorie orală).

Teza de doctorat *Paradigma vrăjitoriei în context comunist* explorează fenomenul vrăjitoriei în perioada regimului comunist din România, analizând cum practicile magice au supraviețuit și coexistat cu ideologia oficială a ateismului științific. Fenomenul vrăjitoriei în perioada comunistă din România reprezintă o temă fascinantă, având în vedere tensiunea dintre ideologia oficială a regimului – ateismul științific – și persistența practicilor magice în rândul populației. În această perioadă, regimul comunist a încercat să construiască o societate modernă, bazată pe știință și raționalitate, în care credințele tradiționale și practicile considerate "superstițioase" erau privite ca un obstacol în calea progresului. Cu toate acestea, vrăjitoria nu doar că a supraviețuit, ci a reușit să se adapteze și să se manifeste în contexte noi, uneori chiar coexistând cu structurile oficiale ale regimului. Regimul comunist din România, instaurat după cel de-al Doilea Război Mondial și consolidat sub conducerea lui Gheorghe Gheorghiu-Dej și ulterior a lui Nicolae Ceaușescu, a promovat ateismul ca parte a ideologiei marxist-leniniste. Religia, în general, era marginalizată, iar biserica era supusă unui control strict. În acest context, vrăjitoria era etichetată drept o practică retrogradă, incompatibilă cu idealurile unei societăți moderne și științifice. Totuși, aceste practici magice aveau rădăcini adânci în cultura populară românească, fiind transmise din generație în generație. Ele reprezentau atât o formă de rezistență culturală, cât și o soluție practică pentru indivizii care căutau răspunsuri și soluții în fața dificultăților cotidiene, mai ales într-un context politic represiv și economic precar.

Scopul cercetării este de a înțelege rolul vrăjitoriei în societatea comunistă, impactul asupra comunităților locale și răspunsul autorităților. Deși oficial descurajată, vrăjitoria a continuat să fie practică pe ascuns, mai ales în mediul rural, unde tradițiile aveau o influență puternică. În orașe, fenomenul s-a adaptat, integrând uneori elemente din discursul modern. Practicile vrăjitorești, cum ar fi cititul în cărți, descântecurile, ghicitul viitorului și ritualurile de protecție, au rămas populare printre oamenii care simțeau nevoia de sprijin emoțional sau de control într-un mediu nesigur. În unele cazuri, aceste practici au atras atenția și colaborarea tacită a unor oficiali locali. Există mărturii despre lideri ai Partidului Comunist care apelau la vrăjitoare pentru a rezolva probleme personale, ceea ce demonstrează o separare între discursul oficial și comportamentul individual.

În ceea ce privește metodele folosite studiul utilizează o abordare interdisciplinară, combinând analiza documentelor de arhivă, relatările martorilor și bibliografia contemporană. Structura cercetării este împărțită pe trei paliere. Primul a constat în interviurile directe, ceea ce a presupus muncă de teren. Al doilea palier a vizat atitudinea clericală ceea ce ne-a condus studiul în arhivele Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului. Al treilea palier de cercetare a fost cel al instanțelor de judecată de unde am putut deduce poziția autorităților în raport cu acest fenomen. Din punctul de vedere al legislației laice am lua în considerare codul penal înainte și după schimbarea acestuia din anul 1968 (vrăjitoria intră sub incidența codului penal fiind considerată infracțiune prin înșelăciune.) În ceea ce privește poziția autorităților administrative împotriva fenomenului magic am efectuat cercetare în Arhivele Judecătorei Turda, Arhiva Judecătorei Dej și Arhiva Tribunalului Cluj. Propaganda autorităților, intervenția Securității și a miliției în depistarea și observarea practicienilor, racolarea și colaborarea acestora cu Securitatea este ipoteza primară de la care cercetare noastră a pornit. Pentru aceasta ne-am extins aria de cercetare în Arhivele CNSAS și Arhivele Naționale Cluj - fond 13, Comitetul Central al P.C.R, Secția propagandă și agitație 1921-1976 și fondul 209, Inspectoratul de miliție Cluj 1942-1975, inv.1171 - Ministerul afacerilor interne. Direcțiunea generală a miliției. În arhivele CNSAS am studiat dosarul preotului E.M a cărui caz prima dată l-am identificat în dosarele Consistoriului Eparhial aflate în arhiva Arhiepiscopiei Vadului, Feleacului și Clujului și care pentru mine a devenit unul dintre cele două studii de caz prezentate în lucrare. De asemenea informații suplimentare am obținut accesând pe situl CNSAS-ului fondul România supravegheată unde sunt puse la dispoziția publicului informații desecretizate din perioada comunistă. Structura materialului documentar (poziția bisericii și poziția autorităților) a determinat și structura lucrării, planul religios și cel laic, sau altfel spus felul în care magia a fost receptată în realitățile sociale cotidiene

Cercetarea are foarte ușoare extensii de timp istoriografic, cu referire la unele articole și scrieri memorialistice din perioada interbelică, în rest rămânem pe axa de timp 1950-1989. În ceea ce privește aria de cercetare m-am rezumat la arealul transilvan, de unde am adunat informațiile orale din satele Meseșeni de Sus și Meseșeni de Jos, din județul Sălaj, satul Luncoi, Hălmagiu, Băraști, orașul Brad din Hunedoara, și orașul Cugir. Am folosit interviuri semi-structurate cât și dialoguri libere de tip povestea vieții. În abordarea acestor informații parvenite din interviurile tip istorii personale trebuie să se țină cont de avatarurile memoriei de lungă durată a interlocutorilor cât și de dimensiunea ficționalizată a memoriei prin care înțelegem ”modalitățile în care fiecare om își

rescrie istoria personală în actul povestirii”¹. Experiența noastră a fost stric narativă, declarațiile interlocutorilor au fost autoreferențiale în marea lor majoritate dar am cules și referențiale care pot avea diferite grade ficționale. În pofida faptului că subiectul magiei a fost tratat de mulți cercetători și încă prezintă interes, unghiul din care el a fost cercetat de această dată este absolut nou.

Cercetarea a arătat că vrăjitoria a continuat să fie practică, în ciuda presiunilor autorităților comuniste, fiind percepută atât ca un act de rezistență culturală, cât și ca o sursă de sprijin spiritual. Vrăjitoarele au fost nevoite să se reinventeze pentru a supraviețui în acest context ostil. În același timp, vrăjitoria a continuat să fie un spațiu al libertății individuale și al rezistenței simbolice împotriva regimului. Într-o societate în care controlul statului era omniprezent, aceste practici ofereau o alternativă spirituală și culturală care scăpa de sub controlul autorităților. Practicile vrăjitorești aveau un rol dublu: pe de o parte, satisfăceau nevoile spirituale ale populației, iar pe de altă parte, funcționau ca un mecanism de solidaritate comunitară. Într-un regim care descuraja încrederea între indivizi și încuraja denunțurile, aceste ritualuri creau legături de încredere între participanți, oferindu-le un sentiment de apartenență. De-a lungul cercetării noastre am găsit magia aproape în fiecare aspect al vieții. Am analizat-o pe parcursul a patruzeci de ani atât cât arhivele ne-au permis. Interviuurile ne-au revelat coexistența acestor două planuri al realului și magicului în mentalul indivizilor. Poate fi susținută teoria că secularizarea a creat acel creștinism difuz sensibil la intruziunea religiilor paralele, iar din cercetarea noastră am observat cum vitalitatea magiei nu a fost diminuată de nici un aspect politic sau religios. A rămas constant trăită în cei patruzeci de ani studiați iar motivele apelării la magie au izvorât din aceleași necazuri, boală sau nefericire. În ciuda propagandei ateist științifice cu care regimul comunist a intoxicat societatea, eșecul acesteia subliniază probabil limitele unui sistem ideologic care s-a concentrat exclusiv pe dimensiunea materială a existenței. Magia fie că este văzută ca o expresie a credințelor tradiționale, fie ca un simbol al spiritului uman, reprezintă ceva ce nu poate fi înfrânt complet pentru că transcende granițele raționalității și ideologiei. Practicile tradiționale (descânțece, talismane, ritualuri) au fost reinterpretate pentru a se potrivi contextului politic și ideologic. Autoritățile comuniste considerau vrăjitoria ca fiind un vestigiu al "înapoierii" și o amenințare la adresa modernizării sociale. Uneori, vrăjitorii erau arestați sau supuși investigațiilor. Totuși, vrăjitoria a fost și o formă de rezistență culturală, păstrând tradițiile și identitatea colectivă.

¹ Bogdan Neagotă, *Ficționalizare și mitificare în proza orală*, Ileana Benga(coord.) *Magia rustica. Imagerie și practici magice în culturile populare*, Orma, vol. 4 2005, p. 82-89

Teza demonstrează că vrăjitoria în comunism a fost mai mult decât o practică ocultă, reprezentând o formă subtilă de opoziție față de regimul totalitar și o modalitate de menținere a identității culturale. Supraviețuirea vrăjitoriei în aceea perioadă reflectă reziliența culturii populare în fața unei ideologii represive. Adaptabilitatea acestor practici, precum și coexistența lor paradoxală cu ideologia oficială, subliniază complexitatea interacțiunilor dintre stat și societate. Vrăjitoria nu doar că a supraviețuit, dar a devenit un simbol al continuității tradițiilor într-o epocă marcată de schimbări radicale și de încercări de uniformizare culturală.

Lucrarea explorează modul în care vrăjitoria a supraviețuit și s-a adaptat în regimul comunist când practicile spirituale și religioase erau adesea marginalizate sau interzise. Se analizează intersecția dintre cultură, credință populară și ideologia oficială. În timpul comunismului, regimul a promovat ateismul și raționalismul, descurajând practicile religioase și superstițiile. Totuși, vrăjitoria a continuat să joace un rol în viața comunităților rurale și urbane, fiind adesea practică clandestină. Vrăjitorii și vindecătorii populari au operat în mod discret, de multe ori sub masca "terapiilor tradiționale" sau a "remediilor naturiste".

Vrăjitoria răspundea unei varietăți de nevoi – de la probleme personale (iubire, sănătate) la încercări de a naviga dificultățile socio-economice impuse de regim.

În ciuda presiunilor ideologice, vrăjitoria a rămas un fenomen viu, demonstrând capacitatea culturii populare de a se adapta și de a supraviețui. Regimul comunist, în încercarea sa de a eradica astfel de practici, a contribuit paradoxal la menținerea lor, deoarece oamenii se agățau de credințe ca o formă de stabilitate psihologică și socială.